

~~1954~~ statsminister Torps tale

i Hilleröd 22. august 1954.

Innledning:

For 35 år siden tok jeg del i et nordisk arbeiderstevne her i Hilleröd - så jeg feirer et slags jubileum her i dag. Det var et ungdomsstevne av nordiske sosialister, og jeg møtte mye bra folk her den gangen. Jeg husker det så godt, for det var det første skandinaviske stevne jeg deltok i. Det var en stor opplevelse for meg å møte mange av Nordens allerede dengang mest kjente kvinner og menn. Her var Stanning og Steincke, [redacted] Zetha Höglund og Martin Tranmæl. Det var et nordisk ungdomsstevne i samarbeidets tegn, det samarbeid som arbeiderbevegelsen

-2-

har vart bærer av gjennom både gode og vonde år. Vi i arbeiderbevegelsen var de første som tok opp samarbeidet over landegrensene og det er vi som gjennom alle år har holdt ideen oppe. Den første skandinaviske arbeiderkongressen fant sted i 1886 i Göteborg. Det er overordentlig interessant i dag å lese det opprop som den skandinaviske arbeiderkongress sendte ut. Dette oppropet slutter slik :

"Sluttelig anser vi det for vor Pligt at udtale, at vi ser en Borgen for et broderligt Samarbeide mellem de skandinaviske Landes Arbeidere i den gjensidige inödekommen som de forskjellige Landes Representanter på Kongressen, har lagt for Dagen overfor hverandre,

samt i den Overensstemmelse i de hovedsagelige Grundanskuelser, der har vist seg at være til Stede. Vi er overbeviste om, at den Samdrægtighedsfølelse mellem de indtil nu organiserte Arbeidere i de skandinaviske Lande, der har fundet sit Udtryk ved Kongressens Sammentræden og Forhandlinger, vil udvise sig til at blive et stærkt og varigt Broderbaand mellem samtlige Arbeidere i disse Lande, et Broderbaand, der vil vise sig at være stærkt nok til at skabe en lysere Fremtid for den under de nuværende Samfundsforhold i saa høi Grad tilside-satte Arbeiderstand!

Det var denne og de følgende arbeiderkongresser som førte til stiftelsen av de faglige landsorganisasjoner i Danmark,

Sverige og Norge. Og disse faglige landsorganisasjoner har i sannhet innfridd det håp arbeiderkongressen i Göteborg i 1886 satte til dem. Det er skapt en lysere framtid for den " i saa høi grad tilsidesatte arbeiderstand!"

Selvfølgelig har samarbeidet mellom arbeiderbevegelsene i de nordiske land ikke til alle tider vært like varmt. Men det har dog holdt, selv under de påkjenninger to verdenskriger har ført med seg. Jeg er overbevist om at det i første rekke skyldes at vi har hatt arbeiderregjeringer med felles grunnsyn i de nordiske land, og at arbeiderbevegelsen har nådd fram til en avgjørende styrke både i Danmark, Sverige og Norge.

Men nå må samarbeidet mellom de nordiske land bygges videre ut.

Hvorfor ? vil de tvilende spørre.

Jo, fordi det rundt om i verden foregår en utvikling som tvinger de små land til å stå nærmere sammen for å hevde seg. Den tekniske utvikling går fantastisk fort i våre dager. - Vi lever i jetflyenes og atomkraftens tidsalder. Avstanden i tid mellom verdenshjørnene forkortes ustanselig. De tekniske enheter krever stadig større kapitalinvesteringer, og masseproduksjonen fortrenger i stigende utstrekning annen produksjon. Det skaper behov for større markeder, for større økonomiske enheter, for samarbeid mellom flere land. Det er en utvikling som går for seg overalt i verden. Mest illustrerende er samarbeidet innen Det britiske Samveldet, kull og stålsammenslutningen Frankrike-Vest-Tyskland, tollunionen BENELUX og tollunionen Frankrike - Italia, og mellom landene i det vi kaller Östblokken.

De nordiske land har sosialistiske regjeringer som stort sett fører en økonomisk politikk etter de samme hovedlinjer. Hvert enkelt land er en for liten enhet til å få i stand rasjonell arbeidsdeling og rasjonell produksjon. De nordiske folk har svært ^{til} mye/felles i språk, historie og kultur, og de føler seg som brødre. Nettopp mellom disse land er et samarbeid helt naturlig.

Dannelsen av Det nordiske Råd var et stort skridt på vegen framover. Den beslutning som Det nordiske Råd fattet i Oslo tirsdag betegner en ny milepel i det nordiske samarbeid. Ikke fordi den kan få øyeblikkelige praktiske konsekvenser. Men fordi den slår fast den prinsipielle enighet som nå herker mellom de tre land om straks å gå igang med å legge forholdene tilrette for opprettelse av et felles marked på så store områder som mulig, at

man tar opp arbeidet for å avvikle tollavgifter og handelsrestriksjoner ved de nordiske lands grenser. Videre om å ta opp konkrete samarbeidsoppgaver, som f.eks. utbygging av den elektriske kraften i de nordiske land. Det som er hensikten med det nordiske samarbeidet er at det samlet skal styrke hvert enkelt land. Men det utelukker naturligvis ikke at det på enkelte områder kan føre med seg ulemper for ett eller to av de tre land. Fra norsk side er det særlig sterke betenkeligheter til stede fra en del industrier som frykter for at de ikke er konkurransedyktige overfor svensk og dansk industri, og derfor er redd for å miste den tollbeskyttelse de nå har. Et felles nordisk marked kan for disse industrier føre til at de blir slått ut i konkurransen og at deres arbeidere blir arbeidsløse. Det er klart at det kan skape et alvorlig problem. På den annen side

må en ikke glemme at hensikten med et felles marked er at det skal skaffe forbrukerne billigere varer, det skal holde kostnadsnivået i de nordiske land nede og derved trygge deres konkurransevne overfor andre land. Overgangsulempene må her veies mot de langsiktige fordelene. Samtidig må en ved andre midler søke å holde den fulle sysselsetting oppe. Og her kommer da etter norsk oppfatning en forsering av kraftutbyggingen inn som en utslagsgivende faktor. Den billige norske kraften kan danne grunnlaget både for ny industri og for styrking av den industri vi har. Vi er klar over at vi gjennom etableringen av det nordiske samarbeid tar en risiko *men vi mener at vi har en stor risiko* ved ikke å etablere et slikt samarbeid. Et lite land som Norge kan ikke isolere seg. Vår trygghet for fremtiden ligger i samarbeid med de land vi har felles interesser med og i tilpasning til den tekniske og økonomiske utviklingen ute i verden.

I Norge er spørsmålet om det nordiske samarbeid foreløpig et ^{sak-}politisk strids spørsmål. Alle de borgerlige partier er gått imot beslutningen i Det nordiske Råd. Jeg føler meg overbevist om at de borgerlige partiers motstand mot samarbeidet ikke kan opprettholdes i det lange løp. Det økonomiske livs lover kan ingen i lengden gå på tvers av.

Jeg har omtalt arbeiderbevegelsens samarbeid i Skandinavia og det nordiske samarbeid så bredt fordi det er det som i øyeblikket opptar oss mest. Men for oss sosialister er dette samarbeid også et ledd i vår internasjonale politikk. Vi mener at målet må være, gjennom forhandlinger om alle tviste spørsmål, å avskaffe spenningen i verden og å komme fram til et fredelig samarbeid. Der er plass for mange styreformers i verden

og man må respektere den styreform et folk selv velger. Men tross disse ulike styreformers er det et skrikende behov for samarbeid i internasjonalt anerkjente former. Det er det eneste som kan bringe den kalle krigen til opphør og legge grunnlaget for en fredelig utvikling. I dette fredelige samarbeidet er det av vesentlig betydning at de enkelte land som har felles interesser finner hverandre og bygger opp sin del av verden. Vi håper at det nordiske samarbeid på denne måten kan bli et mønster for andre land som strever med liknende problemer. Jeg synes at Danmarks statsminister, Hans Hedtoft, fant så gode uttrykk for denne tankegang da han på Det nordiske Råds møte i Oslo sa at

"vi må organisere vår del av verden så fornuftig og så rettfærdig som mulig. Fornuft og rettfærdighet er

de to ledestjerner for vårt offentlige liv. Begge disse idealer fører som alltid en utsatt tilvarelse. Men tross all motgang vil vi små nasjoner aldri oppgi håpet om at de kan gjøre seg gjeldende i samlivet mellom folkenet

Jeg vil gjerne understreke og slutte meg til disse kloke ordene.

Som sosialister er det vårt mål å omforme samfunnet i sosialistisk retning. Det er den største og viktigste oppgave noe politisk parti kan ta på seg. Men det er også den vanskeligste oppgaven. En omforming av et samfunn i sosialistisk retning er en ~~må~~ møysommelig og langvarig job. Men jeg våger å

si at vi er kommet et stykke på veg i Norge. Arbeiderpartiet har hatt regjeringsmakten uavbrudt i snart 20 år og det norske samfunnet har undergått betydelige forandringer i denne perioden.

Da Arbeiderpartiet overtok regjeringsmakten i 1935 hadde Norge gjennomlevet en økonomisk krise. Krisen var så dyptgående at den rystet det norske samfunnet i dets sammenføyninger. Omtrent hver 4. arbeider hadde vært arbeidsledig. Og når jeg sier arbeidsledig, så mener jeg arbeidsledig. For det var en arbeidsledighet som vi hverken før eller senere hadde sett maken til. Den strakk seg for manges vedkommende over 1 - 2 og 3 år. Den oppvoksende ungdom hadde ikke noen mulighet for i det heletatt å få arbeid. De jobber som var å få ble fordelt på familieforsörgerne. På landsbygda hörte utpantninger og

tvangsauksjoner til dagens orden. Store deler av det norske folk levde på fattigkassa og understøttelsene var så lave at de bare såvidt holdt den rene sulten fra livet. Kommunene mistet sine skatteinntekter, mens utgiftene til fattigkassa slukte det meste av de skatter som kom inn.

Mot denne bakgrunn satte Arbeiderpartiet opp parolen : "Hele folket i arbeid" - og seiret på det. Nygaardsvolds regjering satte statens kraft inn på å snu den økonomiske tendensen. Og det lykkedes i de følgende år. Ledigheten gikk sterkt ned i årene fram til krigsutbruddet i 1940. Samtidig satte arbeiderregjeringen i gang et kraftig reformarbeid. Den første store reform som ble gjennomført var alderdomspensjonen. Venstre hadde hatt den på sitt program i 50 år, men det måtte

en arbeiderregjering til for å gjennomføre den. Det neste var gjennomføring av arbeidsledighetstrygden. Syketrygden og ulykkes-trygden ble forbedret. For skoleverket ble det i disse årene gjennomført gjennomgripende forbedringer.

Krigen og okkupasjonen satte en stopper for framgangen. Det norske folket ble utpint av de tyske okkupasjongs-tropper, veldige verdier lagt i grus og produksjonsapparatet utslitt. Men til gjengjeld ble det i det norske folket skapt en følelse av samhørighet og fellesskap som aldri tidligere. Det førte til at det i de første etterkrigsår var lettere å gjennomføre store sosiale reformer. Det ble innført barnetrygd, trygd for skogsarbeidere, fiskere og sjømenn og syketrygden ble utvidet til å omfatte praktisk talt hele folket. Det ble gjennomført 3 ukers ferie med full lønn for alle lønsmottakere. Den

mest gjennomgripende endring i samfunnets struktur er likevel skjedd på det økonomiske område. Etter frigjøringen gjennomførte arbeiderregjeringen valutakontroll, priskontroll og importkontroll, forbud mot et høyere utbytte av ~~markeder~~ aksjer enn 5 % og en sterk progressiv beskatning av de store formuer og inntekter. Jordbruksnæringen og fiskerinæringen var allerede før krigen regulert ved egne lover i forståelse med næringenes egne menn. Etter krigen fikk disse ^{lover} reguleringsen vesentlig betydning for disse to næringer og ga dem sterkt stigende inntekter. Det ga muligheter for en sterk heving av lønningene for   landarbeiderne og fiskerne som før hadde ligger langt etter alle andre grupper. Den reguleringspolitikken som ble fastlagt for det økonomiske ^{ellers} liv førte til en

betydelig utjæmning mellom samfunnsklassene. Vi antar at det går an å si om Norge nå at klassekampen i den form den hadde i de første 10 - 20 år etter århundreskiftet er forbi. Det betyr selvsagt ikke at de økonomiske motsetninger er forsvunnet. Men de er mildnet og kampen mellom samfunnslagene har tatt en annen form. Vi er fullt klar over at mye står igjen å gjøre. Men vi våger oss til å si at det norske samfunnet ikke er å kjenne igjen fra det krisesamfunn vi overtok i 1935.

Avgjørende for vårt lands framtid er at vi får leve i fred. For å trygge freden så langt vi makter, har vi tatt på oss tunge byrder ved utbyggingen av vårt forsvar. Men avgjørende for vår trygghet og sikkerhet er at vi er med i Atlanterhavspakten, historiens største og mektigste sammenslutning av demokratiske

stater som i solidarisk samarbeid vil verge sin fred og sin frihet. NATO-organisasjonen bygger på det samme grunnprinsippet som arbeidernes organisasjoner er bygget på : En for alle og alle for en. Det er denne solidaritet mellom de demokratiske land som gir oss håp om at det nå skal lykkes å komme til forhandlinger om stridsspørsmålene i verden og dermed finne fram til avspenning og fred. Den norske regjering vil alltid føle det som sin høyeste og mest absolutte plikt overalt og alltid å bidra til det. Vi har ingen annen hensikt med vår deltakelse i Atlanterhavspakten enn å trygge vårt eget lands sikkerhet og å bidra til avspenning og fred i verden.

Arbeiderbevegelsen i Norge har en lang veg bak seg, en veg fra nød og armod til frihet og seier. Vi er overbevist om at

vi kan makte oppgavens. Og vi føler at vi har folket, de brede lag i bygd og by, med oss. Deres sak er vår sak. I fellesskap skal vi bygge vårt land - i fellesskap skal vi trygge friheten og våre barns framtid. I fellesskap med de andre nordiske land skal vi være frihetens forpost her nord !
